

*Цегельник Ю. О.,
аспірантка Київського національного університету культури і мистецтв*

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ РЕСУРСІВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ТУРИЗМІ

У статті охарактеризовано особливості етнокультурних ресурсів Київської області, визначено основні центри трансляції етнокультурних програм, що функціонують у цьому регіоні, доведено важливість етнокультурних ресурсів для розвитку місцевого туризму.

Ключові слова: туризм, етнокультурні ресурси, музей, фестиваль, Київська область.

В статье установлены особенности этнокультурных ресурсов Киевской области, определены основные центры трансляции этнокультурных программ, которые функционируют в данном регионе, доказана важность этнокультурных ресурсов для развития местного туризма.

Ключевые слова: туризм, этнокультурные ресурсы, музей, фестиваль, Киевская область.

In article the features of ethnocultural resources of Kiev region are established, the main centres of translation of regional ethnocultural programs are defined, the importance of ethnocultural resources for development of local tourism is proved.

Key words: tourism, ethnocultural resources, museum, festival, Kiev region.

В епоху глобалізації посилюється зацікавленість до цінностей культурного різноманіття, національної творчості, традицій і ремесел окремих народів, що, у свою чергу, є чинником економічного розвитку, збереження національної самобутності та особистісного розвитку людини. Актуальність означеної теми полягає у наявності великої кількості об'єктів матеріальної та нематеріальної етнокультурної спадщини, які можуть бути залучені до туристичних маршрутів, а відтак сприяти поліпшенню економічного розвитку території та посиленню позицій Київщини на туристичному ринку України.

Увага до питань, що розглядаються в цьому дослідженні, викликана нинішньою активізацією так званого процесу «етнічного ренесансу» української нації. Для Київської області реальною можливістю розвитку є динаміка соціокультурного й економічного чинників, основний акцент якого може здійснюватися за рахунок використання етнокультурних ресурсів та їх реалізації в туризмі.

Мета статті – визначення особливостей етнокультурних ресурсів Київської області як головного чинника розвитку туризму в цьому регіоні.

Питання використання етнокультурних ресурсів у туристичній діяльності перебувають у центрі уваги багатьох культурологів, етнологів, істориків, філософів та краєзнавців. Понятійний апарат «етнокультури» сформовано такими вченими як

О. Ануфрієв, Г. Лозко, Г. Філіпчук, Р. Вечірко, В. Лісовський, О. Семашко, В. Пазенок, Ю. Римаренко. Теоретико-методологічний аспект етнокультурних процесів – науковий доробок таких відомих учених, як Ю. Бромлей, Е. Баллер, Е. Сміт.

Ефективність використання етнокультурного надбання в туризмі розглядається такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як О. Амош, М. Долішній, В. Євдокименко, В. Кравців, В. Кифяк, Т. Олексійчук, В. Петранівський, Н. Петрик, Я. Шашкевич. Проте комплексної оцінки використання етнокультурних ресурсів Київської області в туризмі ще не проводилося. Саме тому визначення особливостей функціонування етнокультурних ресурсів в цьому регіоні має свою актуальність.

Найчастіше під поняттям «етнічна культура» розуміють сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених певним етносом впродовж його історії на його власній території засобами етнічного самовираження [4; 54]. Етнокультура базується на особливих автостереотипах етнічного буття і є однією з основних форм відтворення національної свідомості українців. Як феномен етнічного буття українців, етнокультура посідає визначальне місце, адже концентрує в своїй діяльності різноманітний спектр етнічних ознак, інтегрує, зберігає, відтворює та трансформує набутки різних сфер діяльності (духовної та господарської), які накопичуються протягом історичного періоду.

Існує досить велика кількість трактувань поняття «етнокультура». Зокрема, такі науковці, як Р. Вечірко та О. Семашко визначають етнокультуру як вікову, сучасну й архаїчну, культуру певного етносу, базу національної культури, що поєднує в собі тисячолітній спосіб мислення, традиції, звичаї, особливості поведінки і побуту, норми, право, філософію, джерело для творчості інтелектуальної національної еліти [1; 107].

У цілому ж етнокультура українців як серцевина національної культури – явище не статне, а динамічне, бо нею просякає пласт «третьої» осучасненої народної культури (на межі народної творчості і само-діяльності). Сама етнокультура має своє історичне життя і збагачується новими жанрами й образами, глибоко проникає в життя сучасників, має гарні перспективи свого поширення.

Результати праці попередніх поколінь та етнокультурні об'єкти можуть бути використані для виробництва туристичних послуг пізнавального характеру. Саме сукупність культурно-історичних об'єктів (явищ), що містять інформацію про етнічні прояви традиційно-побутової культури, формують етнокультурні ресурси, активне використання яких дає поштовх для розвитку нового, спеціалізованого виду туризму – етнокультурного.

Етнокультурний туризм – інтегрований спеціалізований вид туризму, що сформувався на стику туризмології, культурології, етнографії, туристичного краєзнавства і рекреації шляхом міждисциплінарного синтезу їх теоретико-методологічних і прикладних напрацювань [6; 93].

Етнокультурна підсистема розглядається у вигляді двох складових – суб'єкта та об'єкта етнокультурного туризму. Суб'єктом етнокультурного туризму виступає людина, турист, з його мотивами до подорожей, особистими проблемами, доходами, соціальним та етнічним станом тощо, а об'єктом етнокультурного туризму – культурно-історичний

об'єкт (явище), що містить інформацію про етнічні прояви традиційно-побутової культури [3; 41].

Пріоритетними видами туризму для Київщини залишаються культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний та етнокультурний туризм, які зорієнтовані на іноземного споживача, що є вагомим чинником поповнення валютними надходженнями державної скарбниці та створення додаткових робочих місць.

Серед численних природно-рекреаційних та культурно-історичних ресурсів Київської області важливе місце займають етнокультурні ресурси, що за своєю багатшаровістю та унікальністю поєднують традиційні та сучасні компоненти. Етнокультурні ресурси – пам'ятки архітектури, музейні експозиції, сукупність артефактів та ландшафтів, що утворилися в процесі етногенезу. У сукупності все це створює сприятливі умови для ознайомлення з історією та культурою всіх історичних типів етнічних спільнот від племен до сучасних націй.

Найвідомішими та найяскравішими центрами трансляції етнокультурного надбання території Київської області можна вважати:

- с. Трипілля (музей Трипільської культури);
- м. Ржищів (фестиваль «Трипільське коло»);
- м. Переяслав-Хмельницький (Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»);
- с. Пирогово (Музей народної архітектури та побуту України);
- с. Копачів ("Парк Київська Русь");
- с. Нові Петрівці (Етнографічний музей «Хутір Савки»);
- с. Бузова (Етнокомплекс «Українське село»).

З огляду на територію Київської області варто відзначити значну кількість археологічних культур (трипільська, скіфська, черняхівська, зарубинецька, давньоруська), що залишили по собі понад 2010 пам'яток матеріальної культури. Найвідомішою та найзагадковішою є Трипільська культура (V – III тис. до н.е.), увага до якої позначилась не тільки активізацією археологічних досліджень, а й використанням трипільського надбання в туризмі. Зокрема, туристи відвідують місця розкопок, музей Трипільської культури в с. Трипілля.

Популяризації Трипільської культури сприяє щорічне проведення міжнародного екокультурного фестивалю «Трипільське коло», що проходить на пагорбах Дніпра біля міста Ржищева Київської області. Завдання фестивалю – пробудити живий інтерес до історичної спадщини, зокрема, Трипільської культури, відродити й інтегрувати в сучасний світ різноманітні етнічні традиції, поєднуючи їх з елементами сучасних досягнень у галузях культури, освіти, виробництва та інших сфер життя людини. Фестиваль об'єднує в собі культурно-просвітницькі програми в стилі «етно».

Основною метою проведення є популяризації культурно-історичних земель Трипільської цивілізації та взаємодії з утвердження високих європейських стандартів розвитку культури та туризму; залучення до міжнародних туристичних маршрутів об'єктів культурної спадщини України; збереження й актуалізація національної

мистецької спадщини; розвиток і підтримка етнотворчості та налагодження міжнародного культурного співробітництва [8].

Фестиваль «Трипільське коло» є інструментом зрушення фестивальної аудиторії із стадії мистецтва споглядання і споживання до мистецтва творення. Таємниче Трипілля як культура цивілізації, що була створена і відома завдяки творчості, є приводом для бурхливого мистецького і пізнавального процесу. На його основі проект об'єднує в собі музичні, освітні, екологічні, спортивні та інші розважальні і просвітницькі програми.

Найефективнішим способом трансляції етнокультурних ресурсів є «музеї просто неба», експонати яких знаходяться на відкритому просторі. В Україні більш поширеною є назва «музеї народної архітектури та побуту». Яскравим прикладом музею, що допомагає оцінити культурну спадщину минулого, виявити сліди взаємовпливу культур, побачити історію та оцінити духовність українського народу, є Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», створення якого розпочалося ще в 1964 р.

Експозиції демонструють зміни народного житла та домашнього вогнища від періоду пізнього палеоліту до межі ХІХ – ХХ ст., що починається реконструйованими пам'ятками археології, виявленими в розкопках на Переяславському Подніпров'ї. Тут представлені окремі археологічні об'єкти, перевезені монолітом або ж реконструйовані. Експозиції у цілому дають уявлення про перебіг історичних та культурницьких процесів, відображають матеріальне та духовне життя тих племен та народів, які здавна жили на території України, а найголовніше, безпосередніх предків українців – ранніх слов'ян та русичів-українців [5].

Експозиційний матеріал згруповано за змістом у чотири розділи: археологічний, сільські промисли, колекція вітряків, наддніпрянське село. Методологічною основою побудови експозиції музею став соціально-майновий критерій. Так, кожна соціальна садиба дзеркально відображає виробничо-економічний рівень класових груп селянства другої пол. ХІХ – поч. ХХ ст. та вдало передає соціальні контрасти. Відвідувачі музею мають змогу побачити відтворені подвір'я як незаможної верстви (бідняка, безземельника, бідної вдови), так і садиби заможних господарів (мисливський будинок князя Горчакова, будинок поміщика поч. ХІХ ст. із с. Вороньків Бориспільського р-ну). Особливістю музею просто неба в Переяславі-Хмельницькому є те, що в кожній садибі, крім інтер'єру, який відтворює обстановку хлібороба, розкриваються заняття населення домашніми промислами (гончарством, бондарством, бджільництвом, ткацтвом), за допомогою яких можна простежити еволюцію людської оселі.

Перлинами музею є: Добраничівська стоянка пізнього неоліту (близько 15 тис. років тому); комплекс Трипільської культури (ІІІ–ІІ тис. до н.е.); житло Черняхівської культури ІІ – V ст.; житло бідняків Київської Русі; двокамерне житло ХІ ст.; мисливська двоповерхова дача князя Горчакова. Додатковим надбанням музею є зібрання дерев'яних українських церков: Острійська Козацька церква 1606 р., Піщицька козацька церква 1651 р., Андрушівська церква 1767 р., Покровська церква 1775 р., Сухоярська церква ХVІІІ ст., В'юницька ХІХ ст. [5, 8].

Подібний музей під відкритим небом існує на території с. Пирогово, експозиції якого складаються із 6 розділів: Середня Наддніпрянина, Полтавщина і

Слобожанщина, Полісся, Карпати, Поділля, Нижнє Подніпров'я і Південь. Цей музей є одним із найбільших у Європі. В його експозиції знаходиться 250 архітектурних пам'яток, у фондосховищах зберігається понад 50 тисяч експонатів – зразків народного одягу, прикрас, виробів з металу, дерева, скла, знаряддя праці. Експозицію музею щорічно оглядають близько 350 тис. чоловік з України і світу [2; 105].

Найбільш популярним сектором музею є експозиція «Карпати», що поділяється на підрозділи відповідно етнографічним групам карпатських українців. По оглядовому маршруту вони розміщуються за етнографічним показником: «Гуцульщина», «Бойківщина», «Лемківщина», «Львівщина», «Закарпаття», «Буковина», «Підігр'я».

Крім матеріальної культури, у музеї демонструють ще й духовну, що відбувається шляхом проведення свят народної творчості, ярмарків, де туристи мають можливість придбати вироби народних майстрів. Також проводяться народні та релігійні свята, такі як Різдвяні свята, колядки, щедрівки, Водохреща, Масниця, день пам'яті Т. Г. Шевченка, Веснянки, Весняний ярмарок, День дитячої творчості, Трійця, День вишивальниць і ткалі, День різьбяр і майстра плетіння, Косовиця, День гончара і коваля, Івана Купала, Жнива, день пасічника, Осінній ярмарок, Осінь весільна, Покрова.

Щорічно на території Музею народної архітектури та побуту у с. Пирогово проводиться етнографічний фестиваль «Жнива», головним завданням якого є відкриття українцям прадавніх народних традицій, пробудження гордості за рідну традиційну культуру та безцінну історичну спадщину. Саме під час фестивалю туристи мають змогу побачити всю атрибутику старовинного жнивного обряду, власноруч викувати серпа молотом, зжати снопа, обмолотити його, перемолоти жорнами зерно на борошно, і, замісивши тісто, випекти запашний сільський хліб. Усі ці дії супроводжуються традиційними жнивними піснями, які кожен з учасників фестивалю може не тільки послухати, а й поспівати разом з автентичними виконавцями [9].

Досить молодим і водночас дуже популярним є етнографічний музей «Хутір Савки», що знаходиться у с. Нові Петрівці за 6 км від Києва. На території музею розташовані дві автентичні садиби 1786 та 1854 років з різних регіонів українського Полісся, а також вулики, клуня, циганська кузня, модель криниці з журавлем, чумацький віз та двокамерний льох. Історико-культурні надбання музею складають глиняні вироби ХІХ ст. (горщики, глечики, макітри, миски), предмети побуту та щоденного вжитку ХVІІІ-ХІХ ст. (граблі, молоти, сокири, ціпи, серпи, терези, ступи, хлібні діжі, кадоби та інше), ремісничі знаряддя праці (ткацький та столярний верстат, прядки, гончарне коло, кузня). Кожен експонат музею (предмет побуту) відвідувач може спробувати у дії [11].

Перші відвідувачі етнографічного музею «Хутір Савки» почали з'являтися вже влітку 2004 р. Одна із садиб музею – селянська, збудована 1786 р. Основою житла є дубові підвалини, які лежать на кам'яному фундаменті. Садиба має традиційну для української хати трикамерну будову.

Господарі «Хутора Савки» пропонують найрізноманітніші послуги відвідувачам: окрім гостинного відвідування «Хутора Савки», святкування Івана Купала, Великодня, Трійці; бажаючі можуть відсвяткувати весілля згідно з прадавніми українськими традиціями.

Основними завданнями етнографічного музею є:

- сприяння розвитку та розповсюдженню прадавньої української культури;
- посилення патріотизму у дітей та молоді;
- створення та зміцнення величезного і водночас романтичного образу України в очах співвітчизників і туристів з інших країн;
- розширення експозиції етнографічного музею.

Ще одним осередком етнокультури Київщини є етнокомплекс "Українське село", що знаходиться в с. Бузова, за 15 км від Києва. Етнографічний комплекс містить цікаві споруди в українському національному стилі, що представлений як музей під відкритим небом, який складається з історико-етнографічних областей: Середня Наддніпрянщина, Слобожанщина, Полісся, Поділля, Південь, Карпати. Кожна область представлена своїми особливостями житла, інтер'єру, побуту.

Основною метою створення етнографічного комплексу "Українське село" є прагнення відродити в пересічного українця любов до свого духовного коріння, віри, народу, держави, культури та побуту. Відвідавши «Українське село», турист (вітчизняний чи іноземний) має змогу відчути велич української стародавньої архітектури, побуту та народних ремесел [10].

Знайомство з культурою Давньої Русі можливе в центрі культури та історії Давньої Русі, що знаходиться в с. Копачів Обухівського району Київської області. Основними завданнями проекту є:

- створення культурної столиці східнослов'янських держав шляхом відтворення архітектурного образу Дитинця – Кремля Стародавнього Києва V–XIII століть у масштабі 1:1;
- пізнання найбільшої загадки історії людства – Дитинця Києва;
- створення культурного й духовного центру, який би об'єднував народи Східної Європи.

З архітектурно-технічного погляду "Парк Київська Русь" – це комплекс будинків, споруд і майданчиків, які відтворюють архітектурний образ та атмосферу Стародавнього Києва V – XIII століть. Основне завдання проекту – поєднання комфортного замиського відпочинку з можливістю зануритися в атмосферу епохи Київської Русі.

Переконливим аргументом унікальності та своєчасності Проекту є масова участь людей у заходах Парку. Серед них щорічні міжнародні фестивалі та турніри, середньовічні свята: IV Міжнародний фестиваль "Парк Київська Русь", Міжнародний фестиваль "Київська Русь XIII ст.", Міжнародний фестиваль "Лицарство XV ст. – Штурм фортеці", Міжнародний фестиваль "Билини Стародавнього Києва IX – XI ст.", Міжнародний фестиваль "Гості Стародавнього Києва" XV ст., Міжнародний лучний турнір "Стріла Стародавнього Києва" [12].

Відповідно до поставлених завдань можна зробити висновок, що культурна своєрідність українського народу формує стійкий інтерес до культурної спадщини і попит на культурні послуги. Використання етнокультурних ресурсів Київської області

стає одним із внутрішніх чинників розвитку, здатних перетворитися на сталу конкурентну регіональну перевагу.

Етнокультура – вікова, сучасна й архаїчна, культура певного етносу, база національної культури, що поєднує в собі тисячолітній спосіб мислення, традиції, звичаї, особливості поведінки і побуту, норми, право, філософію, джерело для творчості інтелектуальної національної еліти.

Етнокультурні ресурси – сукупність результатів діяльності (господарської або духовної) попередніх поколінь, що містять інформацію про етнічні прояви традиційно-побутової культури.

Основними центрами розповсюдження та знайомства з етнокультурою українців є: музей Трипільської культури; фестиваль «Трипільське коло»; Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»; Музей народної архітектури та побуту України (с. Пирогово); "Парк Київська Русь"; етнографічний музей «Хутір Савки»; етнокомплекс «Українське село».

Зазначені музеї просто неба та фестивалі, що проводяться на території Київської області, є надзвичайно важливими. Вони – наочне уособлення традицій, життя і побуту українців, їх культури та окремих регіонів України.

Вищезазначені заклади мають на меті не тільки наочно показати здобутки українського народу впродовж його існування, а й буквально доторкнутися до української історії. Безперечно, великої популярності їм додає проведення щорічних фестивальних заходів серед відвідувачів. До позитивних чинників варто віднести і зручне місце розташування цих культурних об'єктів.

Використовуючи подібні музеї та етнокомплекси в туристичній діяльності, можна досягти значних успіхів у популяризації рідного краю, відкрити самотню історію та культуру України не тільки для своїх громадян, а й для іноземців, які відвідують нашу країну.

Література:

- 1. Українська та зарубіжна культура : навч.-метод. посіб. / М-во освіти і науки України, Київський нац. економ. ун-т ; авт. кол. Р. М. Вечірко, О. М. Семашко, В. В. Олефіренко. – К. : КНЕУ, 2003. – 367 с.*
- 2. Данилюк А. Музеї просто неба як важливі об'єкти туризму в Україні / А. Данилюк // Туристично-краєзнавчі дослідження. – К. : Держ. підпр. «Національна туристична організація», 2002. – Вип. 4 – С. 102–109.*
- 3. Лаврук М. М. Перспективи і проблеми розвитку сільського туризму в етнографічному районі / М. М. Лаврук / Відпочинок у сільській місцевості в Україні в XIII ст.: проблеми та перспективи: мат-ли наук.-практ. конф. – Переяслав-Хмельницький, 12–13 травня, 2000 р. – С. 40–43.*
- 4. Лозко Г. Етнологія України: Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект : навч. посіб. / Г. Лозко. – К. : АртЕК, 2001. – 304 с.*
- 5. Набок Л. М. Історико-архітектурна спадщина Переяслава як передумова для розвитку туризму / Л. М. Набок // Туристично-краєзнавчі дослідження. Випуск 2. – К. : ЧП Кармаліта, 1999. – С. 533–539.*
- 6. В. Л. Петранівський Туристичне краєзнавство : навч. посіб. / В. Л. Петранівський, М. Й. Рутинський. – К. : Знання, 2008. – С. 82–109.*
- 7. Програма розвитку Київської області до 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ko-tourism.gov.ua/uk/events/announce>.*

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ РЕСУРСІВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ТУРИЗМІ

8. Міжнародний еко-культурний фестиваль «Трипільське коло» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tkfest.com.ua>. **9.** Сайт на підтримку фестивального руху в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://festyvali.org.ua>. **10.** Етно-комплекс «Українське село» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://etno-selo.com.ua/index.php>. **11.** Хутір Савки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://xutir-savky.com.ua/pro-muzeu>. **12.** Парк Київська Русь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parkkyivrus.com>.